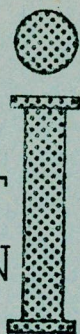

DE PUNTJES OP DE

VAN HET PRACT
HUMAN

SCH
SME

SEPTEMBER/OKTOBER
1957

Orgaan van de
CENTRALE COMMISSIE
PRACTISCH HUMANISME

SECRETARIAAT:

MAURITSSTRAAT 64

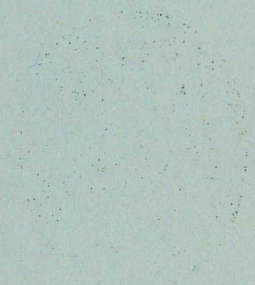
UTRECHT

TELEFOON 22870

OFFICE OF THE
DIRECTOR

TO THE
DIRECTOR

MEMORANDUM FOR THE
DIRECTOR

DATE

1944

EEN NIEUW SEIZOEN.

In de zomermaanden is ons kaderblad niet verschenen - de herfst is zelfs royaal ingetreden nu dit dubbele nummer als eerste van het seizoen 1957/1958 verschijnt.

Het is de bedoeling dat de "Puntjes op de I" nu weer elke maand het licht zal zien. Het blijkt dat het blad gelezen en gebruikt wordt - we willen trachten nog meer aan de behoeften van de raadslieden in ons Verbond te voldoen. In dit nummer treft U een gevarieerde inhoud; we zijn blij daarin ook weer als medewerker de geestelijke raadsman van het Humanistisch Thuisfront te kunnen begroeten, die in dit zich voortdurend uitbreidende werk thans zijn volledige taak heeft.

De centrale geestelijke raadsman d'Angremond was door de leiding van enkele scholingsweken ditmaal bezet; zijn artikelen over het werk van de plaatselijke raadsman worden in het volgende nummer voortgezet.

De geestelijke verzorgingsarbeid van het Verbond is gekomen in een periode van uitbouw en verdieping; van allen die zich hieraan geven wordt naast de directe arbeid een hoeveelheid denkarbeid en bezinning op de achtergrond van het werk geëist.

Hopelijk zal dit kaderblaadje er in de komende winter in slaagen daarbij enige hulp te bieden. Vanzelfsprekend staat de redactie daarbij open voor de wensen die onder de raadslieden leven - men make die bekend !

ONZE BEELDENGALERIJ.

De "honger" naar een gesprek met waarde in geestelijke zin.

In een kamer van een arbeiderskamp hingen twee arbeiders op stoelen vlak bij de brandende kachel. Ze soesden wat na een dag van arbeid en toen de raadsman na het aankloppen de deur opende, zag hij één van de mannen de geste maken van weglopen naar de aangrenzende slaapruijnte.

Kennelijk wenste hij geen gesprek, maar hij zag geen kans om er ongemerkt tussen uit te knippen.

"Jammer, dat ik jullie kom storen, mannen, ik ga dadelijk verder, als ik niet gelegen kom, want ik kan best begrijpen, dat men er behoefte aan kan hebben om eens rustig niets te doen. Ik kom dan nog wel eens terug, als dat beter past".

"Zo is het nu ook weer niet, we vinden het wat prettig als U komt, maar" was het antwoord.

"Ik begrijp het best: om samen een diepergaand gesprek te voeren moeten we ons in geestelijke zin willen en kunnen inspannen. En als dat eens niet mogelijk is, dan kan een gesprek beter niet begonnen worden. Dat kunnen we maar beter ronduit zeggen en dat zou ik nooit kwalijk nemen."

"Ja, maar dat kun je toch zo maar niet doen?"

"Waarom niet? Bij mij zeer zeker wel, omdat ik weet, dat een gesprek, dat niet aanslaat, waardeloos is."

En nu gebruikte de raadsman het volgende beeld:

"Jullie hebt allebei nog jonge kinderen. Hebben die 's morgens ook wel eens een toer met de morgenboterham? Ze hebben geen trek. Moeder maakt zich natuurlijk ongerust, vindt het ellendig en zou het eten er wel met geweld in willen stoppen. En zo kan het ontbijt een misere worden, die de sfeer in het gezin die morgen volkomen bederft. En waarom dat eigenlijk? Heel vaak is de tegenzin in de boterham een gevolg van een toestand van onbehagen bij het kind, van een zekere nervositeit. Als het kind zich dan tot eten dwingt of er toe wordt gedwongen, dan is er veel kans, dat het eten teruggegeven wordt en het eten dus een volkomen nutteloze daad is geweest.

Veel juister is het rustig af te wachten tot de trek tot eten komt en dat moment komt in elk normaal geval vroeger of later. Het kind voelt dan aan, dat de ouders de situatie begrijpen, komt tot vertrouwen en rust en is juist daardoor wellicht eerder in staat tot het opnemen van voedsel."

Het beeld wakte de belangstelling en schiep tegelijkertijd een gunstige situatie voor een goed gesprek, waaraan door beide arbeiders actief werd deelgenomen. Er werden gedachten onder woorden gebracht, voorbeelden gezocht. De tegenzin, die aanvankelijk bestond, was opgeheven.

Ik moet wel aannemen, dat er een gelijksoortige situatie bestaat bij het opnemen van geestelijk voedsel, en dus ook bij het gesprek, dat nu eens niet gaat over koetjes en kalfjes, maar dat van de deelnemers geestelijke inspanning vergt.

Evenmin als men het kind tot eten dient te dwingen, evenmin moet de mens gedwongen worden tot zulk een gesprek, als de "honger naar het geestelijk voedsel", dat er in wordt aangeboden ontbreekt. In dat geval zou er zelfs tegenzin en onwil ontstaan en dus een volkomen negatief resultaat bereikt worden.

Raadsman D. Hack.

-0-0-0-

BENOEMINGEN.

Tot geestelijk raadsman voor de arbeiderskampen werden benoemd:

Brakel	C.	architect,	Kloppersingel 125,	Haarlem.
Geerts	W.	directeur sociale zaken,	H. Gerhardstraat 207,	Zaandam.
Wolthuis	M.J.	hoofd van een school,	Dorpsstraat 36,	Oude-Niedorp.

Tot geestelijk raadsman voor de inrichtingen van Justitie werden benoemd:

Becker	L.H.	schoolarts,	Fred.Hendrikstraat 106,	Utrecht.
Helder	J.H.	waterschaps- ambtenaar,	Beukenlaan 10,	Alkmaar.
Ris.	A.	procuratiehouder,	Randwijcklaan 7,	Amstelveen.

Tot plaatselijk geestelijk raadsman(vrouw) werden benoemd:

Engers- Franken	A.L.	huisvrouw,	Beckummerstraat 50,	Hengelo-0.
Rogge	G.	zonder beroep,	Asterstraat 9,	Hengelo-0.

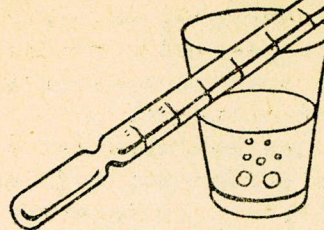
-0-0-0-

Verschenen is een voorlopige lijst van boeken en brochures, welke thans bij het Centraal Bureau voorradig zijn. De definitieve lijst, die in verschillende rubrieken is ingedeeld en waar bij elke uitgave een korte samenvatting van de inhoud is gegeven, verschijnt binnen afzienbare tijd.

-0-0-0-

- 4 -

"De Thermometer"

CONFERENTIE VOOR ZIEKENBEZOEK(ST)ERS OP 29 OKTOBER OM HALF ELF IN HET

ERASMUSHUIS, OUDE GRACHT 152, UTRECHT.

Ongeveer een jaar geleden vonden de eerste conferenties plaats van ziekenbezoek(st)ers in Zutphen, Groningen en Haarlem. Wij spraken toen reeds af, dat de tweede bijeenkomst zo mogelijk landelijk zou zijn. En dit gebeurt dus nu op dinsdag 29 oktober.

Wij weten dat er in verschillende gemeenschappen op dit gebied heel veel werk wordt verricht dankzij één of meer enthousiaste mensen en door allerlei gelukkige omstandigheden daarbij. Van de ervaringen van deze vrienden(innen) zullen anderen veel kunnen leren en op de gunstige omstandigheden kan men soms een beetje jalours zijn. Want het is nog steeds een grote uitzondering in ons land als de directie van een ziekenhuis ons de namen van de buitenkerkelijke patiënten ter hand wil stellen of bij patiënten, die opgeven buitenkerkelijk te zijn, informeren wil of zij dan misschien bezoek zouden wensen van het Humanistisch Verbond. Wij moeten er meestal tevreden mee zijn, indien we buiten de bezoeken om patiënten mogen bezoeken, die er zelf om vragen.

Maar wij verwachten, dat in vele gemeenschappen in ieder geval onze eigen zieke leden thuis bezocht zullen worden, tenminste indien de ziekte van lange duur is. Dit zelfde geldt ook voor invalide en zeer bejaarde leden, die niet meer aan onze bijeenkomsten deel kunnen nemen.

Al deze ziekenbezoek(st)ers nodigen wij uit aanwezig te zijn op onze landelijke bespreking. U kunt van onze werk(st)ers dan zelf horen hoe zij hun werk doen en wat zij precies doen, terwijl wij ook benieuwd zijn naar Uw ervaringen hetzij positief of negatief.

En dan zijn er ook nog vele gemeenschappen waar het bestuur meent, dat zij aan dit werk niet kunnen beginnen, omdat ze daar de mensen niet voor hebben omdat ze bij voorbaat al weten dat ze in hun gemeente toch geen toegang krijgen tot het ziekenhuis ter plaatse. Aan deze laatste gemeenschapsbesturen zou ik toch willen vragen om nog eens goed rond te kijken of men nog niet iemand kan vinden, die tenminste belangstelling heeft voor dit praktische werk. Uiteraard zijn bij dit werk meer vrouwen betrokken dan mannen. Het moet allemaal op de dag gebeuren, maar gelukkig vinden we hier en daar ook gepensioneerd mannen, die voor dit werk zeer goed geschikt zijn.

De conferentie staat onder leiding van D.d'Angremond en ondergetekende. Om 10 uur kunt U al terecht, terwijl we om half elf officieel willen beginnen.

Wij denken uiterlijk om half vier klaar te zijn. De reiskosten zijn voor onze rekening, maar wilt U zich dan wel zo spoedig mogelijk opgeven bij Mevrouw A. Treurniet-Wiersma, Erasmusweg 137, Den Haag. Tel. 32.28.12. U krijgt dan nog nader bericht. Maar mogen we ook van U een schriftelijk verslagje ontvangen over het werk dat U in 1957 hebt gedaan? Wij kunnen dan van te voren een overzicht geven van de stand van zaken. Ook deze verslagen gaarne sturen naar Mevr. Treurniet.

Landelijke Commissie Praktisch Humanisme
Ziekenbezoek.

GEESTELIJKE VERZORGING VAN MILITAIREN.

Ik heb de redactrice van "De Puntjes op de I" toegezegd dat ik voortaan regelmatig iets zal schrijven over de geestelijke verzorging van militairen en omdat je nu eenmaal een gegeven woord aan een vrouw niet zo licht mag verbreken begin ik dus thans, niet zonder bezwaard gemoed, aan de inlossing van deze belofte. U zult dus deze rubriek met een zekere regelmaat zien terugkeren. Naar de aard van de schrijver zal de opzet min of meer te hooi en te gras zijn. Ik ben niet zo'n liefhebber van schematisering en ik zal dus schrijven wat me zo al invalt, vandaag over een interessant geval dat ik heb meegemaakt, morgen over de achtergrond of de methodiek van het werk, overmorgen over een belangwekkend artikel dat ik heb gelezen in de bladen van de godsdienstige geestelijke verzorging. Ik hoop op deze wijze soms enkele gedachten te lanceren die voor onze geestelijke verzorgers in de verschillende "branches" de moeite van het overdenken waard zijn. Mocht U bij dat overdenken kritiek voelen opkomen, maak dan vooral van Uw hart geen moordkuil. Als de schrijver van deze rubriek iets van deze kritiek zou kunnen leren dan is er althans iemand die enig nut heeft van al dat geschrijf.

Voor vandaag zou ik iets willen zeggen over het karakter van de geestelijke verzorging van militairen, een aantal opmerkingen die m.i. ook gelden voor de geestelijke verzorging op andere terreinen. Voor één van de volgende keren heb ik een interessant artikel bewaard uit G3 (het blad van Waalheuveld, het Katholieke Vormingscentrum voor militairen) waaruit men een aardige indruk krijgt hoe de Katholieke visie is op het gebied van periodieke onthouding en voorbehoedsmiddelen. Waar vele geestelijke verzorgers in hun werk met deze problematiek te maken zullen krijgen, lijkt het me interessant eens kennis te nemen van de Katholieke visie. Misschien verbind ik er trouwens enkele Humanistische gedachten en opmerkingen aan.

Als ik in bijeenkomsten van het Humanistisch Verbond spreek over de geestelijke verzorging van militairen wordt vaak de vraag gesteld of het niet de taak is van de Humanistische geestelijk verzorger om de mensen met wie hij in contact komt (in mijn geval dus militairen) te overtuigen van de juistheid van de Humanistische levensovertuiging en, nog een stapje verder, hen duidelijk te maken dat toetreding als lid tot het Humanistisch Verbond of de Humanistische Jongeren Gemeenschap overweging verdient. Daarmede is dan de vraag gesteld in hoeverre de geestelijke verzorging een propagandistisch karakter mag of moet hebben.

Om maar meteen mijn eigen mening kort en bondig te formuleren: M.i. mag de geestelijke verzorging geen enkele propagandistische intentie bezitten. Sterker: wie uit is op propaganda is daardoor niet of minder geschikt voor Humanistische geestelijke verzorging.

Ik begrijp dat deze stelling enige toelichting behoeft. Er is een principieel verschil tussen godsdienstige (ik bedoel de Katholieke en rechtzinnig Protestantse) geestelijke verzorging en de Humanistische. De godsdienstige geestelijke verzorging gaat uit van een à priori n.l. dat uiteindelijk het geloof in God het alleen-zaligmakende is in deze wereld. Dus weet de godsdienstige geestelijke verzorger reeds bij voorbaat, zelfs zonder dat hij de mensen nog kent met wie hij straks te maken zal krijgen, dat hij zal moeten trachten het Godsgeloof in hen te wekken of te versterken. Daarom is deze verzorging altijd apostolisch (wat profaner uitgedrukt: propagandistisch). Wie beweert dat hij het best kan stellen

zonder geloof verkondigt in deze zienswijze niet slechts een andere mening maar een dwaling. Waar dwaling tot verdoemenis kan leiden, behoort de oprechte geestelijke verzorger op de "redding" van de dwalende uit te zijn. Met de beste bedoelingen! Natuurlijk zou een dergelijke opvatting nog niet behoeven te leiden tot een per sé willen overtuigen van de noodzakelijkheid om bepaalde dogma's en kerkverbanden te aanvaarden maar met het stellen van het Goddelijk karakter van bepaalde dogma's en kerkverbanden volgt het één vanzelf uit het ander. De godsdienstige geestelijke verzorging is in wezen uit op bekering. Ze erkent in principe niet dat een mens anders zou kunnen of mogen zijn dan gelovig. Dat men in de praktijk het verschijnsel van de ongelovigheid wel moet aanvaarden doet niets af aan het principe.

De Humanistische geestelijk verzorger kent een dergelijk à priori niet. Hij meent niet bij voorbaat dat een mens gelovig of niet-gelovig behoort te zijn. Het Humanisme is n.l. niet een vooropgestelde levens- of wereldbeschouwing maar een bepaalde levenshouding. De levenshouding van de mens die met vallen en opstaan zelf zijn geestelijk en zedelijk leven ontdekt. De levenshouding van de autonome mens die tracht te geraken tot ontdekking en vervulling van eigen innerlijke mogelijkheden. Dat geldt in het Humanisme niet alleen voor de mens in het algemeen maar ook en juist voor iedere individuele mens. Daarom is Humanistische geestelijke verzorging niet het wekken van geloof of ongeloof, niet het overtuigen tot waarheden, dogma's of leerstellingen maar het wekken van de bereidheid om het ernstig te nemen met eigen leven, om te zoeken naar eigen innerlijke mogelijkheden en de vervulling daarvan. Het Humanistisch geloof of vertrouwen schuilt daarin dat wij overtuigd zijn dat een mens die zo zijn leven tracht in te kleden waardevol en zinvol leeft, zelfs dan als hij naar onze persoonlijke opvattingen dwaalt. Een mens die serieus in God gelooft is voor de ongodsdienstige Humanist niet een verlorene maar een andersdenkende die op zijn wijze tracht door te stoten tot de kern van het leven. De Humanist behoort in dit opzicht eigenlijk niet te spreken van juiste wegen en dwaalwegen hoewel hij in subjectieve zin natuurlijk zijn eigen weg als juist beaamt.

Het is in deze geest dat de Humanistische geestelijk verzorger de mensen tegemoet behoort te treden. Hij heeft de bereidheid om de ander te helpen zichzelf te zijn of te worden. Om het duidelijk uit te spreken: wanneer de Humanistische geestelijk verzorger bemerkt dat de ander slechts in een godsgeloof zichzelf als waardevol en zinvol kan zien dan zal hij die ander behoren te helpen om tot een zo goed mogelijke fundering van dat geloof te geraken. In bepaalde gevallen zal zulk helpen moeten betekenen het verwijzen naar anderen die beter kunnen helpen.

Ik meen dat in deze houding van een geestelijk verzorger geen van te voren vastgestelde propagandistische neiging aanwezig behoort te zijn. Het is zeer de vraag of de Humanistische weg die wijzelf bewandelen ook de weg is voor ieder ander. De mens en met name de jonge mens die zich wendt tot een geestelijk verzorger doet dit in groot vertrouwen dat deze het beste met hem voor zal hebben. Dit vertrouwen mag niet worden beschaamd. Wij doen dat echter als we met propagandistische bijbedoelingen ons werk verrichten.

Natuurlijk zijn er op dit gebied drogredenen mogelijk. Zo kan men zeggen: het is de opdracht van de mens om zichzelf Humanistisch te ontwikkelen, iedere mens heeft dat in wezen in zich en dus breng ik hem inderdaad tot zijn eigen innerlijk als ik tracht hem Humanistisch te maken. Dat is dezelfde drogreden die de godsdienstige geestelijk verzorger tegen het eerste deel van mijn betoog zal inbrengen. Hij beweert n.l. : het meest innerlijke

van iedere mens is het om in God te geloven, dus breng ik de mens tot zichzelf als ik tracht te bevorderen dat hij zich openstelt voor het geloof. Beide drogredenen gaan uit van à priori die in wezen de menselijke vrijheid te na komen. De Humanistische geestelijke verzorging is m.i. niet uit op "bekering". De Humanistische geestelijke verzorging tracht de medemens te helpen zichzelf te zijn los van de vraag welk levensbeschouwelijk resultaat dat zal hebben bij die medemens.

Het is daarom dat wij in het Vormingswerk voor militairen menen juist echt Humanistisch te werken als we er ons zorgvuldig voor hoeden om propagandistisch op te treden. Het is een beetje onze trots dat sommige katholieke en protestantse deelnemers ons later schreven: Juist door dit bezoek aan het Humanistisch Vormingscentrum zijn we steviger in onze godsdienstige schoenen komen te staan.

Een geheel andere zaak is het natuurlijk als een jongeman van uit zichzelf tot Humanistische zienswijzen komt. Dan kan het zelfs de plicht zijn van de geestelijke verzorger om zo'n jongeman op weg te helpen.

Het zou stellig interessant zijn om bovenstaand betoog duidelijker te maken aan de hand van een aantal concrete voorbeelden zoals die zich voordoen in ons Vormingswerk en in de individuele verzorging. Maar daar zal, als deze rubriek inderdaad regelmatig gaat verschijnen, nog gelegenheid te over voor zijn.

Voor deze keer moge ik het er bij laten. Het geheel nog eens overlezende, vraag ik me af of er fouten zijn geslopen in dit betoog. Als dat zo is, wil iemand dan zo vriendelijk zijn om me er op attent te maken? Het zou jammer zijn als ik een geheel leven in dwaling en misverstand zou moeten ronddolen.

H. Lips.

Correspondentie:
Madoerastraat 15
Amersfoort

DE VRIJHEID VAN DE GEVANGENE.

door J.R.M. van Ratingen.

In iedere gevangene kan men een groot en diep verlangen naar vrijheid beluisteren. Het woord "vrijheid" heeft voor hem een bijna magische klank. Het opent een wereld, die uitstijgt boven het tegenwoordige bestaan, het is een ideaal, een hoogste goed. Meestal kan hij niet precies zeggen, wat hij verwacht en nooit zal hij deze begeerte in exacte begrippen kunnen definiëren. Bij de ene zal het verlangen sterker schijnen dan bij de andere; hij spreekt er gemakkelijk over en zijn gedachtenleven is er van vervuld; de ander heeft zich aan zijn gevangeniswereld gewend en zich overgegeven aan een leven, dat zonder de belemmeringen en verplichtingen van de vrije samenleving buiten voortvloeit. Bij deze laatste zal men zijn begeerte naar vrijheid eerst in een dieper contact kunnen ontdekken; in een contact, waarin men de gevangene als een volwaardig mens accepteert.

Voor de oppervlakkige toeschouwer vormt het vrijheidsverlangen van de gevangene geen probleem. Ieder mens doet graag op zijn tijd dat, wat hij wil en daartoe is de gevangene nu eenmaal niet in staat. Hij wil graag verder profiteren van het leven, zoals hij ook vroeger gedaan heeft, en omdat dat nu niet direct mogelijk is, verlangt hij naar de vrijheid. Nu weten wij door Buytendijk's studie over "De begeerde vrijheid", dat men dit verlangen zeer nauwkeurig moet beluisteren, als men het werkelijk in zijn volheid wil bestuderen. De vrijheidsbegeerte is een algemeen menselijk probleem. In ieder mens leeft het verlangen, de zwaarte van zijn bestaan te ontvluchten; het is een vlucht voor zichzelf om zichzelf te kunnen wor-den. Het leven van elke dag, de druk van gewoonten en verplichtingen beleeft ieder mens als een onvrijheid, als een onderworpen zijn, tenzij hij dit leven steeds opnieuw vrijwillig weet te aanvaarden en het daardoor transformeert tot volwaardig menselijk bestaan. Of de mens hiertoe in staat is, hangt enerzijds af van de mogelijkheden, die in zijn leven besloten liggen, m.a.w. daarvan, of hij de potenties bezit om tot een dergelijk volwaardig bestaan te geraken. Anderzijds zijn hiervoor de situatie, waarin hij is verwickeld, het milieu en de omgeving mede bepalend. De mens kan tot een levenswijze worden gedwongen, waarin de aanvaarding van zijn situatie, het uitstijgen boven deze vorm van bepaald-zijn alleen nog maar in principe mogelijk is. De begeerde vrijheid wordt door de verbeelding ontworpen vanuit de doorleefde situatie en juist in deze verbeelding leert de mens zijn werkelijkheid kennen. Indien wij dus het vrijheidsverlangen van de gevangene willen beluisteren, dienen wij te onderzoeken, op welke wijze hij zijn gevangen-zijn beleeft, wat het gevangen-zijn voor hem betekent, en vooral, hoe hij zijn vrijheid in deze situatie ervaart.

(Artikel voorkomend in de bundel "Persoon en Wereld" onder redactie van Prof. Dr. J.H. van den Berg & J. Linschoten.
Uitg. Erven J. Bijleveld te Utrecht 1953).

Buytendijk heeft uiteengezet, op welke wijzen de mens zijn vrijheid kan beleven, en welke de verschillende fazen zijn in de ontwikkeling van deze vrijheidsbeleving. Iedereen ervaart op zijn tijd een bijna onweerstaanbare drang om eenvoudig te doen, wat hij wil, om zich van niets of niemand iets aan te trekken. Men wil revolteren tegen de bestaande orde, men ervaart de wereld als weerstand en belemmering van eigen verlangens. Soms doorbreken wij deze weerstand, doen wij werkelijk wat wij willen en beleven dan onze vrijheid. Maar dit is de vrijheid van de willekeur en de plotselinge inval en tevens de vrijheid van het verzet, van de revolte. De beleving van deze vrijheid is nog een primitieve wijze van vrijheidsbeleving, die wij in zijn zuiverste vorm vinden bij het kleine kind, dat ontdekt "neen" te kunnen zeggen tegen zijn wereld. (liberté de caprice et de révolte)

Een tweede wijze van vrijheidsbeleving vinden wij in de macht en de vreugde, die men doorleeft bij het overwinnen van een moeilijkheid, die de inspanning waard is. De weerstand van de wereld wordt niet meer als louter negatief gezien; zij heeft een positief aspect gekregen. Het gaat nu niet meer om het doorbreken of verwijderen van de weerstand, maar om een overwinning die de weerstand respecteert. Dit is de vrijheid, die de alpinist beleeft, als hij de top van de berg heeft bereikt; het is een vrijheid, die de eigenwaarde verhoogt. (liberté du vainqueur)

Als derde vorm onderscheidt Buytendijk de doorleefde vrijheid van keuze (liberté de choix). Onze houding ten opzichte van de omringende wereld is daarbij volledig positief. Wij zien bepaalde waarden, hebben eerbied voor de dingen om ons heen, maar prefereren het een boven het ander. De betrekkelijkheid (relativiteit) van onze vrijheid wordt geaccepteerd. Wij voelen ons gebonden door de situatie, die ons bepaalde keuzemogelijkheden laat, maar deze gebondenheid bezwaart ons niet. Deze vorm van vrijheid is zeer nauw verweven met de hoogste vrijheid, die wij kennen, n.l. het vrijwillig aanvaarden van een verplichting (liberté morale, liberté d'engagement). Wij verstaan de eis, die de situatie ons stelt en aanvaarden de verplichting, die er in ligt besloten. Wij nemen de verantwoordelijkheid op ons, volgen niet de eigen willekeur, maar onderwerpen ons aan het beroep, dat de wereld op ons doet. Wij zeggen dus "ja", d.w.z. wij geven aan de situatie haar eigen betekenis en vervullen de zin ervan. Hier overschrijdt de mens de gebondenheid van zijn bestaan; hij gehoorzaamt, niet uit dwang en angst, maar uit eigen beweging. Dit is de vrijheid van de belangeloze liefde. Gebondenheid en vrijheid zijn samengevloeid en identiek geworden. De mens is vrij van zichzelf en LEEFT zijn bestaan als volwaardig menselijk.

Wanneer wij nu de vrijheid van de gevangene onder deze vier aspecten gaan bestuderen, dienen wij voorop te stellen, dat geen enkel volwaardig mens ooit geheel vrij of onvrij is. Nooit wordt iemand totaal gedetermineerd door de situatie, waarin hij verkeert. Weliswaar kunnen vele mogelijkheden van handelen opgeheven zijn, maar zolang de mens nog mens is, heeft hij ook steeds de potentie om zijn situatie op zijn eigen wijze te transformeren. Hij kan over zijn gebondenheid reflecteren, kan er afstand van nemen, kan een imaginaire wereld scheppen. Nooit vloeit uit een uitwendige omstandigheid het verlies van de menselijke vrijheid met noodzaak voort. "Immers", zo zegt Buytendijk, "de innerlijke vrijheid

der intentie blijft, zolang de mens er is". Mens-zijn impliceert vrij zijn. "Pour que quelque chose du dehors pût me déterminer (aux deux sens du mot), il faudrait que je fusse une chose", zegt Merleau-Ponty. (Hoewel elke zaak buiten mij mij kan bepalen (in twee betekenissen van het woord), ik moet een keuze maken.)

Anderzijds is een mens nooit geheel vrij. Er bestaat geen absolute vrijheid, steeds is hij gebonden door de wereld om hem heen. Wij kiezen onze wereld, maar de wereld kiest ons. De mens is gebonden door de verplichtingen, die zijn bestaan hem oplegt.

De mens in de gevangenis kan dus nooit door deze situatie geheel en al van zijn diepste vrijheid worden beroofd. Steeds behoudt hij de mogelijkheid boven zijn situatie uit te stijgen, het onderworpen zijn te trans-formeren in een vrijwillige aanvaarding. In principe zijn deze mogelijkheden voor de gevangenen dus even groot als voor elke mens. Het in de gevangenis zijn zou men dan kunnen zien als een toevalligheid, een bijzonder geval van de beperking van onze vrijheid, die ons steeds door de omstandigheden wordt opgelegd. Het feit, dat de gevangene zozeer vrijheid begeert, zou dan alleen een gevolg zijn van het minder-kunnen-doen, wat men graag wil. Doch in de gesprekken met deze mensen bemerkt men, dat dit vrijheidsbegeeren bij velen toch van een dieper gehalte is. Het blijkt, dat voor de gevangene de mogelijkheden om tot een volwaardig, zinvol menselijk bestaan te komen door zijn situatie in vrijheid te aanvaarden, veel geringer zijn dan voor de mens in de vrije maatschappij. Het schijnt, alsof het gekozen worden door de situatie zo ingrijpend geschiedt, dat er weinig mogelijkheden voor een eigen keuze overblijven.

Wanneer wij deze veronderstelling nader willen onderzoeken, dan dienen wij te beseffen, dat het nooit mogelijk is precies te bepalen, in hoeverre een mens in een concrete situatie vrij kiest. Mens en situatie zijn in een voortdurende wisselwerking. Vrij-zijn impliceert een telkens herhaalde dialoog met de medemens en de dingen om ons heen; er is steeds een ontmoeting, een voorbijgaan, een verandering van het uiterlijk en van het innerlijk. Individuele verschillen zullen steeds een belangrijke rol spelen, evenals de objectieve vorm van het gevangen zijn. Wij zullen dus alleen enige algemene kenmerken kunnen geven van de wijze, waarop de gevangene zijn vrijheid beleeft.

Het is duidelijk, dat de vrijheid van de willekeur, de vrijheid van de "caprice" (gril), in de gevangenis wordt beperkt. De gevangene kan niet doen, wat hij wil en hij kan dat nog veel minder dan de "vrije mens". Hij beleeft de wereld om hem heen als weerstand, als belemmering voor zijn invallen en kan deze weerstand maar zelden doorbreken. Hoe sterker de belemmeringen zijn, b.v. hoe strenger het regiem in de gevangenis is, des te meer zal hij de willekeur, de "libertinage", begeren. En des te gemakkelijker zal hij vervallen tot oppositie en verzet. Elke ervaren gevangenis-ambtenaar met enig psychologisch inzicht weet dit. In de revolte (opstand) beleeft de gevangene op primitieve wijze de begeerde vrijheid, die hem door strenge maatregelen ontnomen is. En met het verzet is nauw verbonden het machtsgevoel, het vrijheidsbewustzijn van de overwinnaar, dat Buytendijk als tweede vorm van vrijheidsbeleving noemt. De weerstand heeft

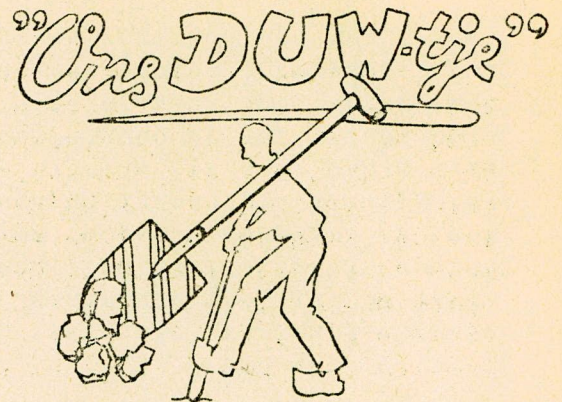
immers ook een positief accent. men is trots op zijn verzet, het gevoel van eigenwaarde wordt versterkt. De gevangene wil zich niet laten dwingen, hij wil zijn vrijheid bewijzen. Deze oppositie, dit revolteren, is geen vrije keuze, het is een regressie, een "vervallen", in een gedrag, dat op primitieve wijze als vrijheid wordt beleefd, maar dat in feite onvrijheid is. Het vrijheidsbewustzijn van de overwinnaar in een meer zuivere vorm kent de gevangene zelden. Het gevangenis-leven als zodanig eist geen inspanning, er is geen moeilijkheid, die overwonnen moet worden; er wordt niets geëist, dat inspanning waard is. Alleen degene, die zich geheel aan zijn werk kan geven, zal deze vorm van vrijheid soms ervaren.

De vrijheid der keuze en de daarmee zo nauw verbonden morele vrijheid: is de gevangene in staat deze te beleven, zoals een volgroeid mens in de vrije maatschappij dat kan?

Het stellen van deze vraag impliceert (sluit in) een waardebeoordeling van het gevangenisstelsel. Immers de vrijheid der keuze en de zedelijke vrijheid zijn de hoogste vormen van vrijheid, zij zijn ten nauwste verbonden met de menselijke waardigheid, zij vormen deze waardigheid. Een beknotting van deze vrijheden zou een aantasting van het mens-zijn als zodanig betekenen.

Alvorens deze vraag te beantwoorden, moeten wij ons eerst verdiepen in het doel van het gevangenisstelsel.

(wordt vervolgd).

TIEN RADIOLEZINGEN EN HUN GEBRUIK IN DE KAMPEN, XI.

Er dreigt gevaar van de onkerkelijkheid, tenzij.....!-

Het aantal buitenkerkelijken neemt onrustbarend toe, zo begint dit artikel. Het geeft daarna enkele cijfers. 't Is goed deze bij de hand te hebben. Dat ze geen duidelijk beeld geven is algemeen bekend: het aantal buitenkerkelijken is aanzienlijk groter en neemt nog voortdurend toe. Velen, die geheel buiten de kerken leefden, gaven meerder malen op "NH", wanneer naar de godsdienst werd gevraagd. Dat geschiedt nog wel. Hoewel al meer en meer, vooral door de bekendheid met de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond, bij voorkomende gelegenheid "geen" wordt ingevuld.

De lezing spreekt van "onrustbarend" en ook van een "gevaar" en wijst daartoe op het negatieve van de begrippen onkerkelijkheid en buitenkerkelijkheid.

Er liggen - zo menen wij - bij een eventueel gesprek over dit "gevaar" en deze "verontrusting", enige voetangels en klemmen. Wij halen nog deze zin aan uit de lezing:

- Zelfs de meest verstokte anti - christ niet, heeft hier reden tot juichen, immers onkerkelijkheid en buitenkerkelijkheid zijn negatieve begrippen. Ze geven slechts aan, dat zij (die het betreft) zich van de kerk en het Christendom hebben afgewend. Maar ze laten de vraag volledig open óf en wát zij ervoor in de plaats hebben gesteld.-

Bij dit laatste willen wij ons aansluiten. Ze geven dit slechts aan en meer niet. Maar steekt dáárin iets verontrustends, of zelfs een gevaar?

Onkerkelijkheid is een bepaald iets niet. Dat houdt nog niet in, dat de onkerkelijkheid "niets" is. Het iets niet zijn is op zichzelf niet verontrustend, noch houdt het enig gevaar in. Tenzij..... men dat "iets" als zeer waardevol, bijna zou ik zeggen, als eis gesteld wil zien.

Dikwijls hoor ik iemand, die ik heel goed ken, zeggen: dank U ik rook niet; of: ik gebruik geen alcohol en meerdere van dit soort ontkenningen. Negatief dus, tot-en-met. Ik zie daarin geen "gevaar" en ook niet iets verontrustends. Ook al zou hier "de vraag volledig open gelaten worden óf en wát ervoor in de plaats gesteld werd". Ook dit niet "iets" zijn levert geen gevaar op. Óf - het roken en het gebruik van alcohol moet als waardevol en onmisbaar gezien worden. Als een "zo behoren te zijn" gesteld kunnen worden.

In mijn geboortedorp "behoorde" men omstreeks 1900 kerkelijk te zijn. Bij een voorkomende gelegenheid behoorde men, ook al was men geen "lid" van enige kerk, op te geven NH. Dit niet te doen was "verontrustend". Het niet-naar-de-kerk-gaan evencens. Hij, die bij gelegenheden, waarbij in de regel stevig gedronken werd, geen borrel gebruikte, werd niet voor vol aanzien. De actieve drankbestrijder "behoorde" over zijn niet-drinken te zwijgen. Hij stelde zich buiten de dorpsgemeenschap. En toen in meerdere dorpen in Z.O. Friesland van de onkerkelijken-geheelonthouders meerderen bij verkiezingen klaarblijkelijk niet de candidaat kozen, die volgens de traditie "behoorde" verkozen te worden, toen kwam het gevaar in de dorpsgemeenschap van het niet-dit en niet-meer-dat zijn!

In onze omgeving leven nog tal van herinneringen, verbonden aan de door de tegenpartij gesuggereerde "gevaren" dezer combinaties op het terrein van een groeiproces, dat met graagte als negatief en dus verontrustend werd voorgesteld.

En nu na een halve eeuw menen wij het een en ander zo te mogen stellen: dat het geloof voor mijn buurman waardevol is, kan voor mij evenmin een reden zijn om het sein op "gevaar" te zetten, als wanneer hij mij na enige tijd komt medelen, dat hij "onkerkelijk" heeft opgegeven, toen hem naar zijn godsdienst werd gevraagd. Evenmin is er enige reden tot juichen; hoogstens kan er enige verwondering ontstaan.

Over negatieve begrippen hoeven wij maar niet zo dadelijk verontrust te zijn. Lees in verband daarmee eens weer na wat Prof. Ten Have in de reeds eerder aangehaalde brochure "Echt en onecht in Geloof en Ongeloof" zegt op blz. 6 e.v.

Wie zal er ingenomen zijn met of juichen over onecht Geloof en onecht Ongeloof? Voor echt Geloof en echt Ongeloof kunnen humanisten zowel als tal van kerkelijken eerbied opbrengen.

Tot slot willen wij nog een opmerking maken over wat de lezing noemt: "twee belangrijke eigenschappen". Hiermee wordt bedoeld het bezit van de rede en het besef voor zedelijke waarden. Waarop dan onmiddellijk volgt: "dit zedelijk bewustzijn, of eenvoudiger, zijn geweten, doet hem, de mens, het verschil erkennen tussen wat goed is en wat kwaad".

Verder worden er enige eigenschappen genoemd, die "naar het inzicht van elkeen de mens sieren" en die "naar humanistisch oordeel, wortelen in dit geweten". Ook lezen wij nog dit: "Mens zijn in de eigenlijke zin van het woord betekent dus: gehoorzamen aan de zedelijke wetten ons door het geweten gesteld".

Dit woord "geweten", aldus gebruikt, levert weer moeilijkheden wanneer wij het zullen hanteren temidden van mensen, die o zo veel moeite hebben met goed luisteren en nog meer met het gebruik van woorden, die aangeven wat bedoeld wordt, en tegelijk een algemeen aanvaarde inhoud bezitten.

Ik wil met een korte opmerking over het "geweten" volstaan. Er is in ons een normbewustzijn d.i. een betrekken op waarden; er is een beleven in verhouding tot theoretische normen als waar en onwaar; tot zedelijke normen als goed en slecht en tot esthetische normen als schoon en niet-schoon. Hier is nog sprake van een geweten, waarmee dan de humanist iets anders bedoelt dan de "gelovige", die het geweten ziet als Gods stem.

Herlees nu de zin (7e regel van boven) van de radiolezing:

- Het redelijk inzicht legt zich niet vast op een eens en voor altijd gegeven b.v. geopenbaarde waarheid, maar staat principieel open voor de verwerving van nieuwe waarheden. Het is daardoor ondogmatisch en dynamisch. -

Zou zo niet eveneens ons geweten - ons redelijk en zedelijk normbesef -

van een dynamisch karakter zijn? Dat wil zeggen: door de jaren gegroeid zijn tot een "normbewustzijn" dat bepalend is voor ons gedrag? Een gedrag, dat niet geleid wordt door een van de geboorte af vast staand of ingeschapen "stuurinrichting".

In onze kampen zal dit wel een van de moeilijkste onderwerpen ter bespreking opleveren.

En hiermede beëindigen wij dan deze artikelenreeks. Het was onze bedoeling, daarmee enkele lezingen uit de serie "Het Woord van de Week" onder de bijzondere aandacht te brengen. Er tegelijk een opwekking aan te verbinden ze te gebruiken als aanleiding - ook als inleiding - tot een gesprek en een ernstige gedachtenwisseling.

Wij merkten dat reeds eerder op; en tevens dit: onze kritiek mag niet gezien worden als gericht op de strekking van dit gesproken woord op zondagochtend. Wat ter overdenking via de radio wordt gegeven, verricht een andere functie dan die welke wij toekennen aan datzelfde woord, geplaatst temidden van ons gehoor in de kampen. Het verdient dáár dan ook veelal in een andere vorm gegeven te worden. Een algemene begripsaanduiding in de radio-uitzending moet door ons, om verwarring te voorkomen, in de regel aangevuld, nader omschreven worden.

Wij hebben dit zo voor en na, met voorbeelden toegelicht. De "overdenking" was daarbij vaak nog lang niet uitgeput. Die wilden wij eigenlijk ook alleen maar op gang brengen. De groep waarin dit eventueel geschiedt zal er een eigen vorm aan hebben te geven, en dat ook doen.

Of wij deze geschriftjes zullen uitreiken? Ik weet het niet. Zo zonder meer mogen wij daaraan geen grote waarde toekennen. Ons eigen woord werkt directer; vooral wanneer het zo "onopzettelijk", zo "toevallig" voortvloeit uit de situatie, waarin wij, al pratende geraken: ik ben niks; wij zijn te dom; ze bedriegen je toch allemaal....

Een gesprek is van zo geheel andere aard dan een vooraf klaar gemaakt stuk voor een "onpersoonlijk" gehoor.

Samen keerden wij onlangs terug van een bezoek aan een kamp, mijn vriend - ook GR - en ik. In een gesprek op de kamer werden wij door een jongeman, een wat late puber, breedvoorig ingelicht over de (althans volgens hem) geraffineerd gemene wijzewaaron een nogal in trek zijnd spel gespeeld wordt. "Zo gaat het overal", verzekerde deze jongeman. En over eigen spel-tactiek behoeften wij niet in twijfel te verkeren.

Zo'n geval voorlopig maar laten rusten besloten wij beiden.

Is nog niet genaderd tot het hoofdstuk: "Geweten"! -

Raadsman D. Dijkstra.

-o-o-o-

NIEUWS UIT EN OM DE KAMPEN.

In de zomermaanden worden er elk jaar in de grote landbouwgebieden vele arbeiders van elders aangetrokken. Deze worden dan gehuisvest in de z.g. oogstkampen, waar ze van juni tot eind november verblijven. Sommige kampen zijn korter, andere wat langer in gebruik. Waar mogelijk wordt van bestaande Rijkskampen gebruik gemaakt, zoals we dit al jaren kennen van de kampen Slootdorp en De Terp in de Wieringermeer. In andere gevallen worden tijdelijke verblijven ingericht door dezelfde instantie, die de Rijkskampen beheert, n.l. de Huisvestingsdienst van het Directoraat voor de Arbeidsvoorziening. Dit jaar voor het eerst zijn ook de arbeiders in deze verblijven in de geestelijke en culturele verzorging betrokken. Er waren

4 van zulke verblijven, n.l. te Nieuw-Vennep en te Hoofddorp in de Haarlemmermeer; te Spaarnwoude bij Haarlem, en te Rhooen op IJsselmonde. Bovendien werden de Rijkskampen Slootdorp en Medemblik door oogstarbeiders bezet.

Het kamp slootdorp werd als vanouds door Raadsman Peetoom verzorgd. Het is inmiddels weer gesloten.

Het kamp Rhooen is voor rekening van Raadsman van der Vliet gekomen, die daarvoor een kamp op Schouwen-Duiveland - het kamp Oosterland - , aan Raadsman van der Hulle overdroeg. De laatste verzorgt daardoor nu twee kampen.

Voor de overige kampen werden nieuwe Raadslieden aangesteld.

Voor kamp Medemblik is dit de Heer M.J. Wolthuis uit Oude-Niedorp. De Heer Wolthuis was eigenlijk voor kamp De Terp bestemd. Dit kamp is echter dit jaar niet in gebruik genomen. Raadsman Wolthuis woonde reeds verscheidene van onze raadsliedenconferenties bij en was ook op onze landelijke conferentie op De Ark. Zijn kamp is intussen weer gesloten.

Voor kamp Spaarnwoude werd de Heer W. Geerts uit Zaandam als Raadsman aangesteld. De Heer Geerts was vroeger reeds raadsman voor een kamp in het Land van Vollenhove. Hij woonde toen in Meppel. We zijn verheugd hem weer in het werk voor de arbeiderskampen te hebben kunnen betrekken.

Kamp Nieuw Vennep wordt verzorgd door de Heer C. Brakel uit Haarlem.

Kamp Hoofddorp, dat het laatst geopend werd, kwam onder de verzorging van de Heer H.P. Brits uit Driehuis.

Wij heten de nieuwe raadslieden van harte welkom in de kring der geestelijke raadslieden voor de arbeiderskampen, en wensen hen vruchtdragende arbeid toe.

In het Land van Vollenhove werd het kamp Eind van Diep door de trek van A.W. arbeiders naar de landbouw gesloten. Raadsman Dijkstra kwam daarvoor op non-actief.

Raadsman De Vries, die lange tijd door ziekte zijn werk in kamp De Kikkerij moest onderbreken, heeft zijn taak weer opgevat. Daardoor kreeg Raadsman Verhoeven, die voor De Vries had waargenomen, weer vrijaf. We wensen Raadsman De Vries geluk met het herstel van zijn gezondheid.

Op Walcheren is het laatst overgebleven kamp, n.l. kamp Aagtekerke, opgeheven. Het werk van wederopbouw na de oorlog en daarop volgende herverkaveling is er grotendeels gedaan. Het zal, in verband met de bestedingsbeperking, door streekarbeiders worden voltooid. Hiermee is een periode in de geschiedenis van ons geestelijk werk afgesloten. We begonnen op Walcheren met 10 kampen. In de loop der jaren werden ze geleidelijk voor de huisvesting van arbeiders overbodig. De Raadslieden De Priester en Schermer, die het laatste kamp afwisselend verzorgden, kwamen op non-actief. Zij vinden wellicht straks weer een taak in de Delta-kampen.

Door de terugloop van het aantal kampen in Zeeland was ook Raadsman Smid al geruime tijd op non-actief. Voorzover dat te overzien valt zal hij ook niet meer terugkeren in het werk voor de arbeiderskampen. Hij is namelijk benoemd tot beheerder van De Ark en bestuurs-assistent in algemene dienst van het Humanistisch Verbond. We wensen hem met zijn benoeming van harte geluk. Zijn afscheid uit het werk in de arbeiderskampen is een weerzien op een andere belangrijke post in het Verbond.

In De Peel tenslotte zijn de arbeiders van kamp IJsselstijn naar kamp Sevenum overgeplaatst. Raadsman Van der Wulp is zijn mensen gevolgd.

B O E K E N E N B R O C H U R E S

Z o j u i s t v e r s c h e n e n :

1. Modern Humanisme	
Dr. J.P. van Praag	f. 1.75
2. De idee van de Openbare School	
Dr. J.C. Brandt Corstius	f. 0.60
3. Humanisme en Rede	
Een serie opstellen	f. 2.25
4. Onze kinderen tussen Humanisme
en Christendom	
A.J. Groenman-Deinum	f. 0.75
5. Humanistische Weekkalender 1958	f. 2.50
6. Extra nummer "Mens en Wereld"	

DE VOLLEDIGE LIJST VAN ONZE UITGAVEN KUNT U AANVRAGEN BIJ:

CENTRAAL BUREAU HUMANISTISCH VERBOND,
OUDE GRACHT 152, UTRECHT, TEL. 030 - 10163

=====